

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าที่ตั้งบนเกาะภูเก็ต เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของชุมชนเมืองภูเก็ตต่อไปในอนาคตนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการที่จะกำหนดรูปแบบการพัฒนาโดยเฉพาะในทางด้านศักยภาพให้สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาเมืองในด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งเพื่อเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นมาและวิวัฒนาการควบคู่มา กับสังคมภูเก็ตไปด้วยในขณะเดียวกัน ซึ่งจากผลของการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดังนี้

6.1 สรุป

6.1.1 บทบาทของชุมชนเมืองภูเก็ต

จากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของชุมชนภูเก็ตจากเมืองศูนย์กลางของการค้าขายทางทะเลและส่งออก รวมทั้งผลิตแร่ดีบุกในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง และได้กลายเป็นเมืองที่ประกอบอุตสาหกรรมทำเหมืองแร่ดีบุก และการทำสวนยางพาราจนถึงปี 2530 ที่เป็นจุดเริ่มของการเปลี่ยนบทบาทของเมืองจากชุมชนเหมืองแร่และชุมชนเกษตร กลายมาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีความสำคัญจนถึงปัจจุบัน และอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของชุมชนเมืองภูเก็ตนั้นได้มีบทบาทเป็นเมืองท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ ดังจะเห็นได้จากความพยายามของรัฐในการที่จะกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาเกาะภูเก็ตให้ก้าวหน้าไปสู่เมืองท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับ เช่นการกำหนดบทบาทของจังหวัดเอาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดภูเก็ต แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ผังเมืองรวม 8 ฉบับ ที่วางครอบคลุมพื้นที่เกาะภูเก็ตทั้งหมด และในประการสำคัญคือ การกำหนดให้จังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตลอดจนนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบันยังได้ให้ความสำคัญกับชุมชนแห่งนี้เป็นพิเศษ โดยการที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มีการจัดสร้างถนนรอบเกาะ การเป็นเมืองท่าปลอดภาษี และการก่อสร้างศูนย์ประชุมนานาชาติ เป็นต้น

ความพยายามเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อกำหนดบทบาทของชุมชนนี้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ และเป็นที่ยอมรับว่ามาตรการตามกฎหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้นต่างมุ่งรักษาสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น หาดทราย ชายทะเล และภูเขา เป็นต้น เพื่อให้ยังคงสภาพเป็นธรรมชาติอยู่ ทั้งที่ภูเก็ตยังมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรมอีกเป็นจำนวนมาก

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของชุมชนเมืองภูเก็ตจึงเป็นเมืองที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต ซึ่งอาจจำเป็นต้องกำหนดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเป็นกิจกรรมรองของชุมชนแห่งนี้เอาไว้ด้วย เช่น การสนับสนุนให้เป็นเมืองบริการทางด้านธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยค้นคว้าทางด้านเทคโนโลยีของบริษัทเอกชน และเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางด้านโทรคมนาคม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นบทบาทสำรองในกรณีที่มีการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งมีความอ่อนไหวจากสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เกิดหยุดชะงักลง ดังเช่นกรณีมีสงครามอ่าวเปอร์เซีย เป็นต้น

6.1.2 บทบาทของศาลเจ้าจีนต่อชุมชนภูเก็ต

ศาลเจ้าจีนบนเกาะภูเก็ตถือเป็นการใช้ที่ดินประเภทสถานบ้านศาสนาประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับวัด โบสถ์คริสต์ศาสนา สุสาน มัสยิด ทั้งนี้ เนื่องจากการประกอบกิจกรรมบนที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งของอาคารเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความเชื่อตามลัทธิของคนในสังคมที่ควบคุมมากับวิวัฒนาการของสังคมมาโดยตลอดนั่นเอง การใช้ที่ดินเพื่อเป็นศาลเจ้าจีนนอกจากแสดงให้เห็นถึงสภาพวิวัฒนาการทางการใช้ที่ดินของสังคมภูเก็ตโดยส่วนรวมแล้ว ในขณะเดียวกันยังแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของประชาชนของสังคมภูเก็ตโดยส่วนรวมอีกด้วย

ผลของการศึกษาในครั้งนี้ได้บ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่สำคัญของศาลเจ้าที่มีต่อชุมชนหลายประการ ดังเช่นการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในละแวกบ้าน (Neighborhood Center) สำหรับการพบปะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือเป็นศูนย์รวมสำหรับการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจากสังคมของชาวภูเก็ตินั้นเป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาทำเหมืองแร่แทบทั้งหมดนั่นเอง และเมื่อสังคมชุมชนภูเก็ตได้เปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองมาเป็นเมืองท่องเที่ยว บทบาทของศาลเจ้าจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แม้ว่าจะเป็นบทบาทที่ไม่ชัดเจนนัก แต่อาจกล่าวได้ว่าได้มีส่วนสนับสนุนต่อบทบาทด้านการท่องเที่ยวของชุมชนภูเก็ตโดยตรง กล่าวคือ ศาลเจ้าจีนใหญ่ ๆ จะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกินผักเป็นประจำทุกปี และมีผลต่อการท่องเที่ยวโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากได้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาชมประเพณีดังกล่าวนั่นเอง

ดังนั้น เพื่อที่จะสนับสนุนบทบาทของศาลเจ้าจีนเหล่านี้ให้สามารถตอบสนองต่อบทบาทหลักของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง และเมื่อพิจารณาจากศักยภาพและข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งของชุมชนภูเก็ตและศาลเจ้าจีนแล้ว พบว่าศาลเจ้าจีนถือเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์เช่นเดียวกันสถานที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์อื่น ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากได้ได้ตั้งมาเป็นเวลานาน บางแห่งนับได้เป็นร้อยปี ประกอบกับมีความสวยงามและโดดเด่นทางด้านรูปทรง ทั้งตัวอาคารและการตกแต่งภายใน และในประการสำคัญคือ เป็นสถานที่ที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งประกอบด้วยรูปแกะสลักพระจีนต่าง ๆ เจ้าแม่กวนอิมและรูปแกะสลักหรือรูปปั้นอื่น ๆ สำหรับการกราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก จึงน่าที่จะดำเนินการปรับปรุงพัฒนาทั้งตัวอาคารศาลเจ้าจีน การตกแต่งภายใน การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยวของชุมชนภูเก็ตอีกด้านหนึ่ง นอกจากนี้จะเน้นเฉพาะในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว

บทบาทของศาลเจ้าจีนที่มีลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้จากแหล่งท่องเที่ยวของประเทศในเอเชีย ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน เกาหลี และฮ่องกง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงศาลเจ้าจีนโดยการจัดระเบียบ ปรับสภาพภูมิทัศน์และนำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมารวมอยู่ด้วย และประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง

6.1.3 แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา

จากบทบาทของชุมชนเมืองภูเก็ตและศาลเจ้าจีนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า หากได้มีการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมทั้งด้านการพัฒนาในสิ่งที่จะต้องจัดให้มีเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยว และอนุรักษ์ในสิ่งที่จำเป็นต้องรักษาเอาไว้เพื่อเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมแล้ว จะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนภูเก็ตโดยส่วนรวมได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งอาจแยกแนวทางดำเนินการออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) แนวทางด้านการพัฒนา ประกอบด้วยการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยว ดังเช่นการปรับปรุงสภาพอาคารศาลเจ้าจีนทั้งภายในและภายนอกอาคาร การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่โดยรอบศาลเจ้าจีน และในกรณีที่ศาลเจ้าจีนเหล่านี้ตั้งอยู่ในย่านประวัติศาสตร์อยู่แล้ว อาจปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของย่านดังกล่าวไปพร้อม ๆ กัน การปรับสภาพการเข้าถึงให้สะดวก ปลอดภัยและร่มรื่นสวยงาม การติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ประวัติความเป็นมา รวมทั้งการจัดระบบเครื่องเสียงในการที่จะอธิบายแก่ผู้มาเยี่ยมชม การจัดเตรียมสถานที่จอดรถ แผนที่แสดงบริเวณอาคารและอาคารเอนกประสงค์อื่นๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลเจ้าจีนเหล่านี้มีความพร้อมที่จะรองรับกับบทบาทใหม่ที่จะเกิดเพิ่มเติมขึ้นในอนาคต

2) แนวทางการอนุรักษ์ ประกอบด้วยการบำรุงรักษาส่วนต่าง ๆ ของอาคารและวัตถุโบราณต่าง ๆ เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต ดังเช่นรูปทรงของอาคาร วัสดุที่ใช้สำหรับการก่อสร้างส่วนต่าง ๆ ของอาคาร กระเบื้องมุงหลังคา ลวดลายปูนปั้น ภาพเขียนภายในอาคารศาลเจ้าจีน โต๊ะวางเครื่องเซ่นไหว้ และกระถางธูป และในประการสำคัญ คือ การบำรุงรักษารูปแกะสลักพระจีนต่าง ๆ ให้มีความสมบูรณ์อย่าให้เกิดการชำรุดเสียหาย เป็นต้น

การดำเนินการทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความพยายามในการดำเนินการเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เนื่องจากศาลเจ้าจีนเป็นอาคารเก่าที่ขาดการบูรณะอย่างจริงจังต่อเนื่อง และขาดการวางแผนการพัฒนาในภาพรวมที่จะแสดงถึงความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ รวมทั้งการตอบสนองบทบาทด้านการท่องเที่ยวของสังคมภูเก็ตโดยส่วนรวม จึงก่อให้เกิดการพัฒนาที่มีลักษณะต่างคนต่างทำ เกิดความขัดแย้งทางสภาพการใช้ที่ดินและอาคารโดยรอบ ซึ่งเชื่อว่าหากได้มีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาและอนุรักษ์ที่เหมาะสมแล้ว จะทำให้บทบาทของศาลเจ้าจีนสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาของชุมชนภูเก็ตทางด้านการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย

6.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าจีนเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนภูเก็ตในอนาคตนั้น เป็นความพยายามที่แสดงให้เห็นถึงการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง รวมทั้งการที่จะรองรับกับบทบาทด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นทั้งในด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นทุกปี และการเชื่อมโยงของทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นหาดทราย ชายทะเล ภูเขา ปะการัง และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ โดยนำเอาศาลเจ้าจีนต่าง ๆ ที่มีคุณค่าในทางด้านสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์มาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปกรรมควบคู่ไปกับสถาบันศาสนา และแหล่งประวัติศาสตร์อื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว เช่น วัดไชยธาราราม ราชวรวิหาร (วัดฉลอง) อนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรี-ท้าวศรีสุนทร บ้านพระยาวิชิตสงคราม และวัดพระทอง เป็นต้น

การอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าจีนเพื่อให้สามารถรองรับกับบทบาทของชุมชนภูเก็ตดังกล่าว นอกจากจะมีข้อเสนอแนะในทางด้านกายภาพ การบริหารและการจัดการ รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว จำเป็นต้องมีการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งนำมาเป็นข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้ และเป็นแนวสำหรับผู้ที่จะศึกษาต่อไปได้ดังนี้

6.2.1 การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

แนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดภูเก็ตจะต้องมีความชัดเจนแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นนโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะต้องบ่งชี้ถึงบทบาทหลักด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตว่าจะพัฒนาสู่ระดับนานาชาติ และจะต้องกำหนดเป็นเขตพัฒนาพิเศษเพื่อก่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหาร การจัดการสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเมือง เป็นต้น

6.2.2 การปรับปรุงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การปรับปรุงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งจำเป็น เพราะศาลเจ้าจีนเป็นสถานที่ที่มีความเป็นมาที่แตกต่างกันออกไป ประกอบกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้มีการประกาศใช้มาเป็นระยะเวลานาน และสภาพสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การยึดถือกฎหมายฉบับเดิมอยู่จึงอาจทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการที่จะอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าจีนเหล่านี้ในอนาคต ทั้งนี้ จะต้องอาศัยการทำความเข้าใจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

6.2.3 การประสานงานกับภาคเอกชนในการพัฒนา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ศาลเจ้าจีนเป็นสถานที่ที่มีศักยภาพอย่างเพียงพอที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนภูเก็ต แต่เนื่องจากขาดการประสานงานในด้านต่าง ๆ อย่างจริงจังและต่อเนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนั้นจึงขอเสนอแนะแนวทางดังนี้

- 1) ศึกษาและรวบรวมประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าจีนแต่ละแห่งอย่างจริงจังเพื่อการค้นคว้าและวิจัย สำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลที่จะดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ
- 2) จัดทำแผนแม่บทของการพัฒนาศาลเจ้าจีนที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวให้สัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนภูเก็ตโดยการขอความร่วมมือจากภาคเอกชนที่เป็นเจ้าของศาลเจ้าเหล่านั้น
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการสืบทอดช่างฝีมือโบราณที่จะเป็นผู้ซ่อมแซมศาลเจ้าจีนให้มีลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมเหมือนกับสภาพเดิม
- 4) ส่งเสริมให้มีการผลิตวัสดุก่อสร้าง โดยเฉพาะกระเบื้องมุงหลังคาตามรูปทรงของเดิม โดยการขอการสนับสนุนจากบริษัทที่ผลิตวัสดุก่อสร้าง

- 5) จัดทำการประชาสัมพันธ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของศาลเจ้าจีนต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ภาคเอกชนเพื่ออธิบายแก่นักท่องเที่ยว
- 6) ประสานงานกับบริษัทท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้จัดรายการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งรวมศาลเจ้าจีนอยู่ด้วย โดยจัดเส้นทางท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม และเป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว

6.2.4 การวางแผนแม่บทแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์

จากการที่ชุมชนภูเก็ตเป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน จึงมีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์กระจายอยู่โดยทั่วไป ทั้งที่เป็นสถานที่อนุสรณ์สถาน สถาบันทางศาสนา ซึ่งน่าที่จะได้มีการศึกษาและจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ขึ้น เพื่อที่จะได้กำหนดเป็นแผนงานโครงการสำหรับการพัฒนาต่อไปในอนาคต ควบคู่ไปกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาชุมชนภูเก็ตแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะเชิดชูมรดกทางวัฒนธรรมให้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคตนั้น นอกจากจะต้องใช้ความพยายามอย่างสูงในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งนับวันจะถูกทำลายลงไปตลอดเวลาแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสนับสนุนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โดยการดำเนินการด้วยวิธีการที่เหมาะสมบนพื้นฐานของความเป็นไปได้โดยไม่ขัดแย้งกับจารีตประเพณีท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือสนับสนุน ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ได้นำเอาศาลเจ้าจีนมาเป็นตัวอย่างในการกำหนดแนวทางสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งได้เสนอแนะแนวทางเอาไว้โดยเน้นถึงสภาพทางด้านกายภาพเป็นหลัก

การดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการกำหนดการใช้ที่ดินและอาคาร รวมทั้งบริเวณโดยรอบ เพื่อที่จะพัฒนาการใช้ที่ดินในบริเวณโดยรอบศาลเจ้าจีนแต่ละแห่งให้เกิดประโยชน์สูงสุด และกลายเป็นถนนหรือแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมอยู่ทั่วโลก